

EATA:s etiska kod¹

Sista revidering efter rådets möte i Santiago de Compostela (2006-08-10)

Introduktion

EATA:s etiska kod är avsedd att vara en vägledning för nationella organisationer som är anslutna till EATA och för alla medlemmar av EATA. Den är avsedd att hjälpa utövare² att på ett etiskt sätt använda transaktionsanalys inom områdena psykoterapi, rådgivning, utbildning och organisationsutveckling. Varje nationell organisation har i uppgift att tillämpa den genomgående i den nationella deontologiska koden.

Vidare fungerar denna etiska kod som en information till allmänheten om vilket beteende de kan förvänta sig från medlemmar i denna organisation.

Nationella organisationer, anslutna till EATA, måste bidra med egna normer som ska stämma överens med EATA:s etiska kod och ländernas lagstiftning.

Denna kod har tre avsnitt: det första avsnittet är en introduktion av koden som pekar ut det grundläggande perspektivet på etik; det andra avsnittet är kärnan för koden och förklarar defini-

---

¹ Denna kod ersätter EATA:s tidigare etiska koder. Denna kod har utvecklats genom samarbete, överenskommelser och reflektioner i EATA:s etikkommitté (Barbara Classen, Brigitte Evrard, Margarethe Podlesch, Ritva Piironen, Jacqueline Dossenbach, Valentin Lapanja Furlan). Huvudinnehållet i koden utarbetades av en underkommitté till EATA:s etikkommitté bestående av en mångnationell grupp med följande medlemmar: Robin Walford (Co-ord.), Vladimir Goussakowski, Claude-Marie Dupin, Sabine Klingenberg och särskilt Carla de Nitto som bidrog på ett betydande sätt.

² I denna kod avser ordet "utövare" alla medlemmar av EATA som använder transaktionsanalys som en modell för förståelse och förändring för individer, par, grupper eller organisationer. Ordet "klient" avser alla användare, patienter, studenter, grupper eller organisationer som använder professionella tjänster från medlemmar av EATA.

tionen av grundvärderingar och tillhörande etiska principer; det tredje avsnittet är en tillämpning av värderingar och principer i praktisk verksamhet. **Detta avsnitt kommer att färdigställas efter bidrag från etikkommittéerna i de nationella organisationerna, som har att ta hänsyn till landets lagstiftning.** Innehåll:

Avsnitt I: Allmänna etiska ramar

1. *Definition av etik*
2. *Grundläggande antaganden*
3. *Användande av denna etiska kod*
4. *Huvudsakliga mål*
5. *Förbindelse:*
  1. *för EATA-anknutna nationella organisationer*
  2. *för EATA-medlemmar*

Avsnitt II: Den etiska kodens kärna

- 2.1. *Grundläggande värderingar*
2. *Grundläggande etisk princip*

Avsnitt III: Praktisk tillämpning

- 3.1. *Riktlinjer för etisk utövning*
- 3.2. *Exempel på tillämpning av värderingar och etiska principer inom följande olika områden:*
  - 3.2.1. *Psykoterapi*
  - 3.2.2. *Rådgivning*
  - 3.2.3. *Utbildning*
  - 3.2.4. *Organisationsutveckling*

Bilaga: Artiklar ur FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, relaterade till grundläggande värderingar.

Avsnitt I

Allmänna etiska ramar

1.1. Några definitioner av etik

Etik³, i sin vidaste bemärkelse är den filosofiska disciplin som studerar mänskligt beteende, vilket inkluderar både moralisk avsikt och mänsklig vilja. Inom etik⁴ görs antagandet om vår förmåga att välja hur vi vill agera. Det innefattar förmågan att välja efter egna parametrar (subjektiv etik) och förmågan att välja med hänsyn till andras perspektiv (intersubjektiv etik).

Deontologi är studien av den moraliska förpliktelsen och utövares plikt att agera etiskt.

1.2. Grundläggande antaganden

- *Det finns ett nära samband mellan etik och praktisk utövning⁵: beteende kan vara etiskt eller inte beroende på om det gynnar individens och andras välbefinnande.*
- *Etik är en allmän ram som vägleder en utövare när den erbjuder en professionell tjänst och underbygger alltid utövningen. Den är inte endast begränsad till att lösa svåra och problematiska situationer.*
- *Etik identifierar värderingar som hjälper individer att inse sin potential som mänskliga varelser; värderingar underbygger etiska principer som vägleder till att aktualisera värderingar och principer som i sin tur underbygger deontologiska normer och är en vägledning för yrkesmässig utövning.*

3. Användande av denna etiska kod

---

³ Definitionen är hämtad från den italienska ordboken, Dizionario delle Idee, Sansoni, 1977, 392.

⁴ Den strikta betydelsen av etik är att det är synonymt med moral ("ethos" och "mos" på grekiska och latin betyder vanor, seder) och avser förmågan till självanalys för att nå fulländning: vi uppför oss etiskt när vi uppfyller vår potential och tar hänsyn till andras fulländning (Dizionario delle Idee, Sansoni, 1977, 392).

⁵ Med *praktisk utövning* avses den professionella hjälprelation som uppstår när en utövare och en klient kommer överens om ett kontrakt. Detta gäller i alla fyra specialitetsområden: psykoterapi, rådgivning, utbildning och organisationsutveckling; tillämpningen kan skilja sig åt men tanken är den samma inom alla områden.

EATA:s etiska kod identifierar *grundläggande värderingar*. Dessa värderingar bildar en referensram som informerar en utövare om dennes personliga och yrkesmässiga beteende i syfte att främja välmåendet för personer inblandade i en yrkesmässig relation. Dessa värderingar är till hjälp att konstruera kriterier för ett etiskt och yrkesmässigt uppförande: det innefattar grundidéerna om värderingar och tillhörande etiska principer, samt använder det som en bas för att informera om etisk utövning i alla hjälpande yrken.

Deontologisk kod ger en uppsättning beskrivande regler som styr utövares beteende som skydd för varje klients rättigheter. De är starkt länkade till landets lagar och är specifika för olika yrken.

Mål för *etisk och deontologisk kod* är att garantera mänskliga rättigheter jämsides med skyddet i den nationella lagstiftningen.

Därför ligger betoningen i denna kod på vikten av att hålla värderingar och etiska principer tydliga i syfte att skapa en referensram med vilken man kan hantera en mängd situationer, även om de inte är specifikt uttryckta i den etiska koden.

Det här tillvägagångssättet flyttar arenan för etisk utövning bort från tillämpningen av en lång rad regler, som anger vad som ska och inte ska göras, mot ett hänsynstagande av värderingar och principer som vägleder utövare av transaktionsanalys. Det är möjligt att träffa på situationer som inte täcks av specifika regler eller där det krävs att man väljer mellan olika principer. Under sådana omständigheter blir valt agerande oetiskt först om det kan visas att utövaren inte tog berättigad hänsyn till värderingar och principer i transaktionsanalys. Alla exempel som ges nedan har utvecklats som en indikation på god sed och ska inte uppfattas som uttömmande.

Dessutom, genom att tänka på etik i termer av allmänna värderingar och principer, tas hänsyn till kulturella skillnader inom EATA och ges ett utkast till nationella organisationer att integrera sina deontologiska koder med etik.

1.4. Huvudsakliga mål

1. Öka utövares medvetenhet och tänkande gällande etik (värderingar och principer, liksom normer och förbud) i syfte att skapa en referensram för analys av mänskliga situationer.
2. Ge EATA-medlemmar en tydlig ram för etik så att utövaren har kriterier för att välja etiska positioner och använda den som en modell för att analysera varje situation.
3. Ge några exempel på tillämpning av etiska principer med ursprung i värderingar så att utövare förstår förhållandet mellan dessa och inte enbart anpassar sig efter en regel.

4. Att demonstrera behovet av självanalys genom att titta på värderingar och etiska principer i stället för en lista med regler och påtvingade beteenden.

1.5. Förbindelser

På grund av EATA:s konstitution, som en organisation för organisationer, är denna artikel skriven i två delar: den första är specifik för organisationerna och den andra för individuella EATA-medlemmar; båda innehåller det uttryckliga avtalet att vara en del av EATA.

1. Förbindelse för EATA-anslutna nationella organisationer

Varje EATA-ansluten nationell organisation ansluter sig till den etiska koden och förbinder sig att:

- använda EATA:s etiska kod som en modell för sin egen nationella kod, och att integrera den med sitt eget lands etiska och deontologiska kod som avser de olika yrkeskategorier som utövar transaktionsanalys. Detta innefattar kulturella aspekter och att ta hänsyn till nationella lagar;
- försäkra sig om att varje medlem samtycker till koden och använder den i sin utövning;
- med aktsamhet lösa lokala situationer när en medlems yrkesmässiga beteende inte följer den nationella koden för etik, EATA:s kod och nationella lagar;
- hänvisa till EATA:s etikkommitté med alla olösta frågor avseende en medlem eller medlemsorganisation och be om hjälp för att klargöra processen och möjliggöra en slutgiltig lösning.

1.5.2. Förbindelse för medlemmar av nationella organisationer

Varje EATA-ansluten individuell medlem av en nationell organisation, (vanligtvis medlem av nationell organisation), ansluter sig till EATA:s etiska kod och förbinder sig att:

- använda den som referensram för hans/hennes etiska tänkande och reflektioner som en vägledning i utövningen;
- följa sitt lands deontologiska kod, med hänsyn till sitt specifika yrke.

Varje individ är ansvarig för sitt eget professionella handlande och är medveten om sin förpliktelse till EATA. Om någons beteende inte är i samklang med EATA:s och nationell kod kommer det att undersökas och bedömas av ett nationellt organ som beslutar om lämpliga sanktioner.

Varje EATA-lärare förbinder sig att diskutera och reflektera över denna kod i alla aspekter av utbildning.

Avsnitt II

Den etiska kodens kärna

Etik är en disciplin som tydliggör grundvärderingar som underlättar den process som individer genomgår fram till sin fulländning som människa.

Värderingar kommer från en existentiell och filosofisk syn, gäller alla och bidrar till välbefinnandet för den egna individen och för alla andra. De är universella och övergår både kulturella normer och utvecklingen av individers förverkligande.

Etiska principer har sitt ursprung i värderingar och anger attityder man tar till sig i syfte att omsätta värderingar i professionell verksamhet. Principer behöver, på grund av sin natur, tolkas kulturellt: vissa principer kan uttryckas på olika sätt i två olika kulturer; de gäller också varje person, som är i direkt eller indirekt kontakt med utövaren.

I detta avsnitt identifieras och definieras specifika värderingar och etiska principer. Dessa värderingar är essentiella för alla människors hälsomässiga utveckling såväl individuellt som interpersonellt och kan därför betraktas som grundläggande mänsklig rättighet. Följaktligen överensstämmer värderingarna i denna kod med FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna⁶.

Etiska principer definieras kort. De måste tillämpas vid praktisk utövning genom att man tar hänsyn till människor som är direkt eller indirekt inblandade. Därför finns för varje princip en lista av möjliga målgrupper som kräver hänsyn att man ska uppträda etiskt: klienten, man själv som utövare, trainees, kollegor, mänsklig omgivning/samhälle.

2.1. Grundläggande värderingar

Med värderingar avses det som är grundläggande för mänskliga varelser i att gynna sin egen och andras utveckling och fulländning. Det innefattar hänsyn till självklara lagar som hjälper människor att uppföra sig respektfullt mot sig själv och andra. De värderingar som nämns nedan är relaterade till mänskliga rättigheter och är inkluderade i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Denna referensram stämmer också överens med det existentiella och filosofiska perspektivet i transaktionsanalys. Då innebörden i många värderingar kan skifta ska följande lista inte anses uttömmande; för EATA:s medlemmar, med tanke på de aktiviteter som utövas, är de viktigaste:

---

⁶ Deklarationen om mänskliga rättigheter utropades den 10 december 1948 i Förenta Nationernas Generalförsamling

1. *Människors värdighet*⁷

Varje människa är en varelse med värde, oavsett kön, social position, religion, etnisk tillhörighet, fysisk eller mental hälsa, politiska åsikter, sexuell läggning osv.

2. *Självbestämmande*⁸

Varje individ är fri att bestämma över sin framtid inom ramarna för nationella lagar och med hänsyn till sina egna och andras behov; varje person kan lära sig från erfarenhet av att ha kontroll över sig själv samtidigt som man tar hänsyn till det livssammanhang man finns i och andras frihet.

3. *Hälsa*⁹

Fysisk och mental stabilitet är varje persons rättighet och behöver beskyddas aktivt.

4. *Säkerhet*¹⁰

Varje person behöver kunna utforska och växa i en miljö som ger en känsla av trygghet.

5. *Ömsesidighet*¹¹

Varje person är, eftersom han/hon lever och växer i en interpersonell värld, ömsesidigt involverad i andras välbefinnande och i att utveckla gemensamt beroende av andra för att kunna bygga upp sin egen och andras trygghet.

De här värderingarna är direkt relaterade till varandra och påverkar transaktionsanalytiker i deras yrkesmässiga utövning.

2.2. Grundläggande etiska principer

På grund av värderingars natur och deras betydelse i människans liv för att säkerställa respekten och rättigheterna hos varje person, är det nödvändigt att identifiera tydliga riktlinjer för beteende som är starkt länkade till värderingar. Etiska principer har sitt ursprung i värderingar och är avsedda att vara en indikation hur man ska bete sig för att gynna välbefinnande, utveckling och tillväxt hos en person; de är åläggande och ger kriterier för etiskt beteende.

---

⁷ Artikel 1, 2 och 3 i Fn:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, se bilaga.

⁸ Artikel 18 och 19 i Fn:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, se bilaga.

⁹ Artikel 24 och 25 i Fn:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, se bilaga.

¹⁰ Artikel 22 och 23 i Fn:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, se bilaga.

¹¹ Artikel 29 i Fn:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, se bilaga.

Med värderingar som utgångspunkt är det möjligt att fastställa en rad etiska principer. De huvudsakliga är:

- *Respekt*
- *Bemyndigande*
- *Beskydd*
- *Ansvar*
- *Förpliktelser i relationer*

Inom de hjälpande yrkena måste etiska principer ta hänsyn till många områden för att kunna gynna etiskt beteende. De huvudsakliga är:

- Klienter
- Man själv som utövare
- Trainees
- Kollegor
- Mänsklig omgivning/samhälle

Utövare av transaktionsanalys ska överväga varje värdering och dess etiska principer och göra självanalys för att bestämma vilken attityd som bör antas och hur man ska bete sig inom var och en av de nämnda områdena. Utövaren analyserar varje situation och betraktar den influens etiska principer har på utövningen och väljer beteenden med hänsyn till en mängd faktorer som klient, sig själv, omgivning mm.

Efter en kort definition av varje princip följer en lista som anger ett antal hållpunkter. Det gör det möjligt för utövaren att utvärdera en situation och ta ansvar för sina val. Först finns exempel på gott praktiskt utövande som utvecklats som respons på den etiska principen. Detta är för att stimulera utövaren att ifrågasätta sig själv för att kunna överföra principer till praktisk utövning; det är inte en uttömmande lista och varje utövare hittar sitt eget svar genom att ge akt på på fem indikerade mål. Det gör det möjligt för utövaren att klargöra anledningarna till sitt beteende.

1. *Respekt* för varje person som en mänsklig varelse, oavsett specifika karaktärer eller kvaliteter.
  - o *mot klienterna*: utövaren överväger och försöker till fullo förstå varje individs personliga perspektiv. De hjälper personen att vara följdriktig med sitt eget perspektiv. Utövaren erbjuder bästa möjliga tjänster till klienterna. Utövaren erbjuder en trygg och yrkesmässig miljö och är medveten om makten i sin position, är noggrann med att skapa en pålitlig omgivning, undviker alla situationer som innebär utnyttjande av någon annan osv.
  - o *mot sig själv*: utövaren tar hänsyn till sitt eget perspektiv/svårigheter/preferenser, och hänvisar till andra kompetenta kollegor om en klient eller situation dyker upp som de inte är villiga eller förmögna att hantera osv.

- o *mot trainees*: läraren är medveten om kandidatens kunskapsnivå och ger passande stöd, erbjuder alla nödvändiga resurser för lärande och är öppen att tala om sin egen utlärningsstil för att kunna justera den efter kandidatens behov osv.
- o *mot kollegorna*: utövaren upprätthåller en medvetenhet om kollegornas professionalitet och eventuella bekymmer och tveksamheter tas upp direkt med kollegorna. Efter att ha fått respons gör utövaren en oberoende utvärdering av frågeställningen osv.
- o *mot samhället*: utövaren tar hänsyn till sitt samhälles specifika kultur och försöker inte påtvinga sina egna värderingar osv.

2. Bemyndigande som betonar vikten av att främja varje persons tillväxt.

- o *mot klienterna*: utövare förbinder sig att arbeta med utveckling av medvetenheten hos klienter, om deras värdighet, ansvar och rättigheter osv.
- o *mot sig själv*: utövare upprätthåller ständig fortbildning inom sitt speciella fält för att öka sina kunskaper och bevaka sin yrkesmässiga och personliga tillväxt osv.
- o *mot trainees*: utövare utvärderar kompetensen hos sina kandidater och låter dem utveckla sin potential, tillväxt och välbefinnande osv.
- o *mot kollegorna*: utövare respekterar en kollegas bidrag och skapar möjligheter till att öka sin professionalitet genom att söka efter att dela kompetens istället för att bevaka sina egna upptäckter osv.
- o *mot samhället*: utövare tänker i termer av samhällets välbefinnande i vidare mening, liksom individens osv.

3. Beskydd, vilket innebär att ta hand om både sig själv och andra (fysiskt, mentalt, osv.), med hänsyn till varje persons unikheter och värde.

- o *mot klienterna*: utövare erbjuder lämpliga tjänster till klienterna i en trygg arbetsmiljö (dvs. konfidentialitet, fysiskt trygghet, välinformerat medgivande för högriskingrepp), och upprätthåller en medvetenhet om alla eventuella destruktiva tendenser hos klienten. De ingår inte i eller upprätthåller ett professionellt kontrakt där andra aktiviteter eller relationer kan äventyra detta kontrakt (G)¹²; de upprätthåller konfidentialitet även när den terapeutiska relationen avslutats (H), osv.
- o *mot sig själv*: utövare vårdar sina egna värderingar och sin inlärningsprocess och vägrar arbeta i situationer som involverar konflikter med dem själv eller som kräver en högre kompetensnivå; de vårdar sin egen säkerhet och avslutar relationen med klienten om utövaren upplever något fysiskt eller mentalt villkor som påverkar dennes möjlighet att arbeta effektivt och kompetent med klienten (K), osv.
- o *mot trainees*: utövare uppmanar kandidater till att känna sina egna preferenser och begränsningar för att skydda sig själva och klienter från opassande eller skadliga interventioner; de stimulerar kandidater att vårda sin personliga och professionella tillväxt genom att söka efter en personliga stil och ta itu med personliga problem som stör deras eller andras trygghet, osv.
- o *mot kollegorna*: utövare är beredd att konfrontera nedlåtande uttalanden eller handlingar från kollegor (B), osv.
- o *mot samhället*: utövare erbjuder tjänster till klienterna i full enlighet med landets existerande lagar (I), osv.

¹² Bokstäver inom parantes refererar till EATA:s tidigare etiska kod

4. *Ansvar* innebär att ta hänsyn till konsekvenserna för våra egna handlingar som klienter, lärare, terapeuter, handledare, rådgivare, osv.

- o *mot klienter*: utövare klargör kontrakt och löser upp den yrkesmässiga relationen när klienten inte kan eller vill fungera autonomt och ansvarsfullt (E); de utnyttjar inte klienten på något sätt (F); de agerar på ett sätt som inte med avsikt eller uppsåt orsakar någon skada för klienten (C), osv.
- o *mot sig själv*: de är medvetna om sin positions inflytande över klienten och är försiktiga med det sättet de besvarar klienten för att gynna välbefinnande och förhindra utnyttjande, osv.
- o *mot trainees*: utövare är medvetna om sina kandidaters träningsbehov och ger dem de verktyg och den information de behöver för inläring; om kandidaterna inte vill ändra en oetisk situation ska utövaren konfrontera honom/henne och fastställa en specifik och etisk handlingsplan, osv.
- o *mot kollegor*: de accepterar ansvaret att konfrontera en kollega som de har rimlig anledning att tro uppför sig på ett oetiskt sätt, och om det inte går att lösa rapportera den kollegan till lämpligt etiskt organ (L), osv.
- o *mot samhället*: utövare har som professionellt ansvar att engagera sig i den psykologiska och fysiska hälsan i samhället, osv.

5. *Förpliktelse i relationer* betyder att utveckla ett genuint intresse för vår klients välbefinnande.

- o *mot klienterna*: utövare är noggranna med att ta hänsyn till individens interpersonella värld och sin egen påverkan på den, osv.
- o *mot trainees*: utövare lär alla kandidater att ta hänsyn till sina klienters interpersonella värld, osv.
- o *mot sig själv och kollegor*: de tar del av konferenser, delar med sig och bidrar, osv.
- o *mot samhället*: utövare är medvetna om och är aktiva i sitt samhälle, osv.

För att ta etiska beslut har utövaren stöd av etiska principer som hjälper dem att utvärdera olika situationer så att deras val är genomtänkta. Det kan dock hända att utövare blir inblandade i situationer där det inte är möjligt att förena alla de tillämpbara principerna; trots denna svårighet måste utövaren ändå undersöka den specifika situationen, överväga de olika perspektiven och stå för sitt beslut.

Följande schema (fig. 1) är en syntes av kärnan i den etiska koden. Det finns tre olika nivåer som används för att utvärdera situationerna i etiska termer:

1. Nivå ett, *Grundläggande värderingar* - gäller för alla människor och är universell.
2. Nivå två, *Etiska principer* - inbjuder kulturell tolkning och innefattar skillnader mellan olika yrken.
3. Nivå tre, *målgrupp att rikta sig till* - visar på de individer eller situationer som måste tas hänsyn till vid etisk utövning.

- **Människors värdighet**
- **Självbestämmande**
- **Hälsa**
- **Säkerhet**
- **Ömsesidighet**

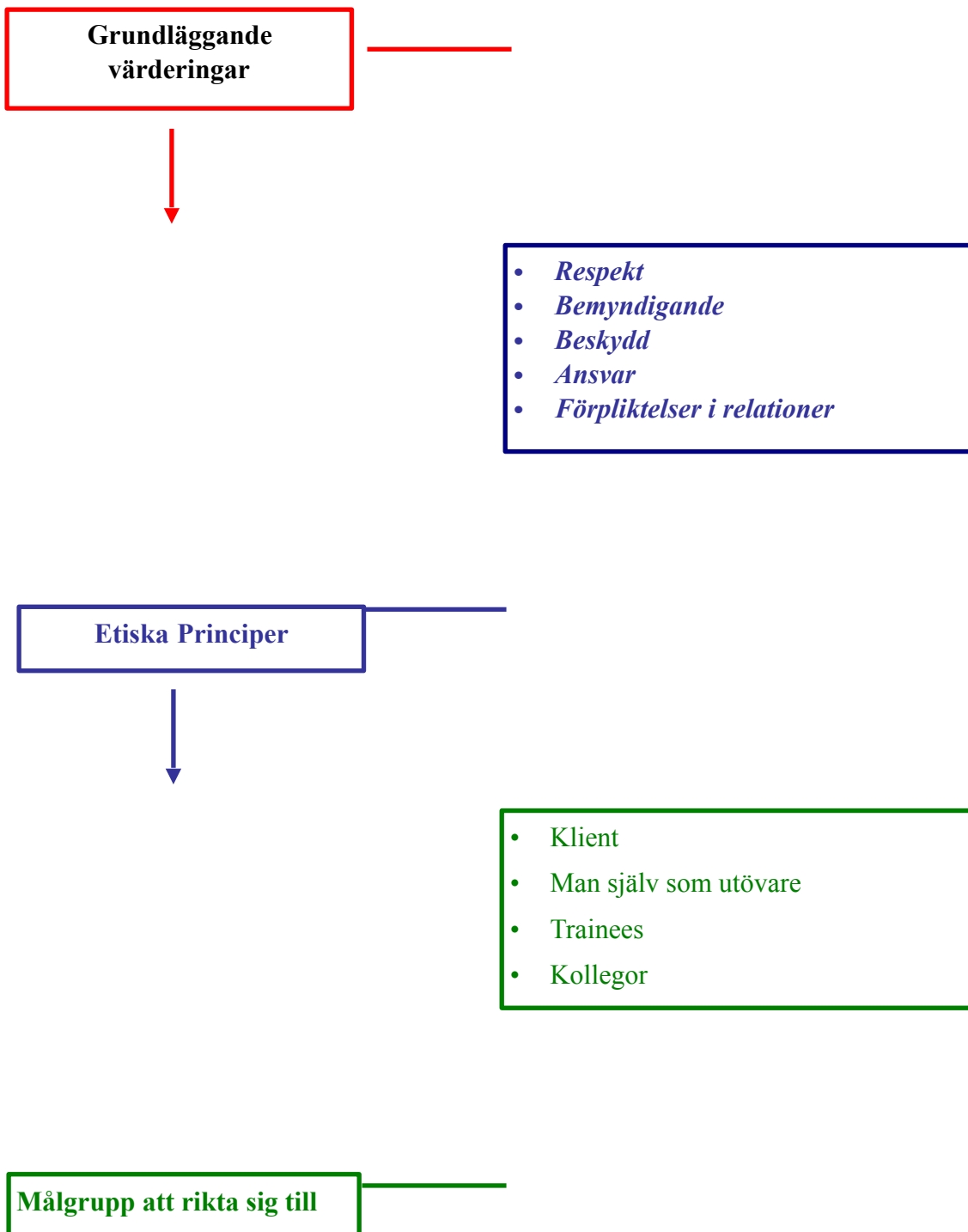

Fig. 1. Syntes av kärnan i den etiska koden: tre nivåer av analys vid etisk utövning.

Avsnitt III

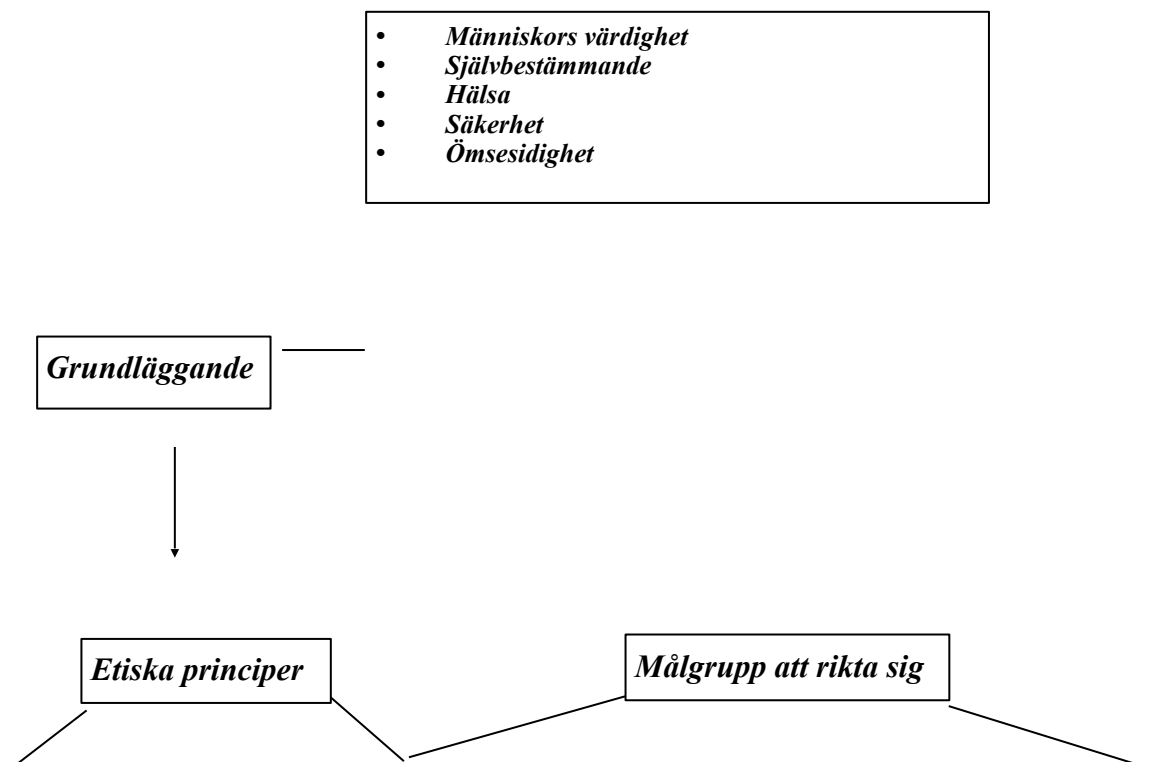
Praktisk tillämpning

3.1. Riktlinjer för etisk utövning

Följande bild (fig. 2) presenterar samma innehåll som den föregående. Denna representation visar att “grundläggande värderingar” är den fundamentala *förutsättningen* för att analysera varje situation i etiska termer. Det betonar också vikten av att bedöma situationen genom att ta hänsyn till varje etisk princip och titta på olika målgrupper för var och en, för att på så sätt komma till en avvägd *slutsats*.

Etisk utövning innefattar en utvärderingsprocess av situationen genom att man betraktar den från olika perspektiv, som här kallas målgrupp att rikta sig till.

Endast efter lämplig bedömning av situationen från olika synvinklar kommer utövaren av transaktionsanalys fram till en lösning.

	Klien- ter	Man själv som utövare	Trainees	Kollegor	Mänsklig omgivning/ samhälle
<i>Respekt</i>					
<i>Bemyndigande</i>					
<i>Beskydd</i>					
<i>Ansvar</i>					
<i>Förpliktelser i relationer</i>					

Fig. 2. Riktlinjer för etisk bedömning

3.2. Exempel på tillämpning av värderingar och etiska principer inom följande olika områden:

3.2.1. *Psykoterapi*

3.2.2. *Rådgivning*

3.2.3. *Utbildning*

3.2.4. *Organisationsutveckling*

Bilaga

Bilaga: Artiklar ur FN- deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna, relaterad till grundläggande värderingar

Artikel 1: *“Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.”*

Artikel 2: *Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör; vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.*

Artikel 3: *Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.*

Artikel 18: *Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andakt-sutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.*

Artikel 19: *Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.*

Artikel 22: *Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser.*

Artikel 23: *(1) Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet. (2) Var och en har utan diskriminering rätt till lika lön för lika arbete. (3) Var och en som arbetar har rätt till en rättvis och tillfredsställande ersättning som ger honom eller henne och hans eller hennes familj en människovärdig tillvaro och som vid behov kan kompletteras med andra medel för socialt skydd. (4) Var och en har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att värna sina intressen.*

Artikel 24: *Var och en har rätt till vila och fritid, innefattande skälig begränsning av arbetstiden samt regelbunden betald ledighet.*

Artikel 25: *(1) Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens*

hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll. (2) Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn skall åtnjuta samma sociala skydd, vare sig de är födda inom eller utom äktenskapet.

Artikel 29: *(1) Var och en har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans eller hennes personlighet ensamt är möjlig. (2) Vid utövandet av sina rättigheter och friheter får en person endast underkastas sådana inskränkningar som har fastställts i lag och enbart i syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras rättigheter och friheter samt för att tillgodose ett demokratiskt samhälles berättigade krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd. (3) Dessa rättigheter och friheter får inte utövas på ett sätt som är oförenligt med Förenta nationernas ändamål och grundsatser.*